ପ୍ରବନ୍ଧ ବିଭାଗ

ISSN -2583-147X (P), Vol.- 10, Issue No.I, April 2024
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

କବି ସୌଭାଗ୍ୟ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କ କବିତ୍ୱର ବଳିଷ୍ଠ ଇସ୍ତାହାର : ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି

ଦେବାଶିଷ ଦାସ

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-ଜଗତରେ କବି ସୌଭାଗ୍ୟ କୁମାର ମିଶ୍ର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବିମାନସ । ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଆଧୁନିକ ସମସ୍ୟାବହୁଳ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଅସହାୟତା, ଆଶଙ୍କା, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ସଂଘର୍ଷର ଚିତ୍ର ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାବୋଧ, ଭାବପ୍ରବଣତା, ରୋମାଣ୍ଟିକଧର୍ମୀ, ଈଶ୍ୱରଚେତନା ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଦାର୍ଶନିକ ଅବବୋଧ ତାଙ୍କ କବିତାର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ୱର । କଥିତ ଭାଷାକୁ ସାବଲୀଳ ଛନ୍ଦ ଲାଳିତ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବାରେ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ କୃତିତ୍ୱ ଅସାମାନ୍ୟ । କବିତାରେ ମିଥ୍, ପ୍ରତୀକ, ଚିତ୍ରକଳ୍ପାଦିର ବ୍ୟବହାରରେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଙ୍ଗିକଗତ ପରୀକ୍ଷା-ନିରୀକ୍ଷାରେ ସେ ବହୁ ସଫଳତାର ଅଧିକାରୀ । ତାଙ୍କ କବିତା ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟରେ- 'ଆତ୍ମନେପଦୀ', 'ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ', 'ନଈ ପହଁରା', 'ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି', 'ବଜ୍ରଯାନ', 'ଦ୍ୱା ସୁପର୍ଣ୍ଣା', 'ମଣିକର୍ଣ୍ଣିକା', 'ଅନ୍ୟତ୍ର', 'ଚରାଚର', 'ଉଜ୍ଜୟିନୀ', 'ମାତୃସ୍ପର୍ଶ', 'କାବ୍ୟ ସମ୍ଭାର', 'ପୁନର୍ବସୁ' ଇତ୍ୟାଦି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

୧୯୭୭ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି' କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥଟି କବି ସୌଭାଗ୍ୟ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କ କବିତ୍ୱର ଏକ ଅପୂର୍ବ ତଥା ବଳିଷ୍ଠ ଇସ୍ତାହାର । 'ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି' ଏହି ସଂକଳନର ଶୀର୍ଷକ କବିତା । କବିଙ୍କ କବିତାରେ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଅହେତୁକ ମୋହ ଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ଜୀବନକୁ ସରସ, ସୁନ୍ଦର ଓ ମଧୁମୟ ଭାବରେ ଉପଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ତ୍ୟାଗ ଓ ନିଷ୍ଠା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । କବି ଏହି କବିତା ସଂକଳନ ବେଳକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟାଭିମୁଖୀ ନ ହୋଇ ଭାରତୀୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚେତନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସମାଲୋଚକ ସୀତାନାଥ ଦାସ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମତପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି- "ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବିଭିନ୍ନ କବିତା ଅନୁଧ୍ୟାନରୁ ମନେହୁଏ କବି ଅନୁଭୂତି ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଅନୁଭୂତି ବିନା କବିତା ନୀରସ, ସ୍ୱାଦହୀନ, ବୈଚିତ୍ର୍ୟହୀନ ଓ ମୃତପ୍ରାୟ ହୋଇଥାଏ । ଅନେକ ଫୁଲର ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସମୟରେ ବିବିଧ ଅନୁଭୂତିପୁଷ୍ଟ ମହୁମାଛି ପରି କବି ସାଧାରଣ ସାଂସାରିକ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣା, ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଗଭୀର ଦର୍ଶନ ସହ ସଂପୃକ୍ତ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବରେ ସଂଗୃହୀତ ଅନୁଭୂତିର ସ୍ୱାଦ ଓ ରସକୁ ନିଜ କବିତାରେ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି ।"

ନାମକରଣ କାବ୍ୟ-ମନ୍ଦିରର ମୁଖଶାଳା । ମନ୍ଦିରର ମୁଖଶାଳାରୁ ଆମେ ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ିଥିବା ଶିଳ୍ପୀର ଶିଳ୍ପ-ପରାକାଷ୍ଠା ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଅବଧାରଣ କରିପାରୁ । ଅନୁରୂପ ଭାବରେ କାବ୍ୟ ବା କବିତାର ନାମକରଣରୁ କବିର ଶିଳ୍ପୀସୁଲଭ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ, ପ୍ରଜ୍ଞାଦୀପ୍ତ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ସର୍ଜନା ନୈପୁଣ୍ୟର ଚାରୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ମହୁମାଛି ସାଧାରଣତଃ ପରିଶ୍ରମର ପ୍ରତୀକ । ସେ ପରିଶ୍ରମକାତର ନୁହେଁ; ବରଂ ସେ ହେଉଛି କର୍ମଠ । ତେବେ ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ, କବି ଏଠାରେ ମହୁମାଛିକୁ ଅନ୍ଧ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଇ ସ୍ୱୟଂ କବି ଶ୍ରୀ

ମିଶ୍ର ଏକ ସାକ୍ଷାତକାରରେ କହିଛନ୍ତି- "ଏହି କବିତାରେ ମହୁମାଛି ଏଥିପାଇଁ ଅନ୍ଧ ଯେ, ସେ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ କୁତ୍ସିତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତଥାକଥିତ ଦୂରତ୍ୱକୁ ଦେଖିପାରିବ ନାହିଁ ।" ତେଣୁ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି ପରି ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ କୁତ୍ସିତ ମଧ୍ୟରେ ଭେଦଭାବ ନକରି ସର୍ବତ୍ର ମଧୁ ତଥା ଅମୃତର ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ କବି ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇଛନ୍ତି ।

ଭାରତୀୟ ବାଙ୍ମୟ ତଥା ସଂସ୍କୃତିରେ ସାତ ସଂଖ୍ୟାର ବେଶ୍ ମହତ୍ୱ ରହିଛି । ସାତ ସଂଖ୍ୟାଟି ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅତି ଶୁଭଙ୍କର । ତେଣୁ ଏହି ସଂଖ୍ୟାଟି ଅନେକ ପ୍ରକାରରେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି; ତଥା- ସପ୍ତକାଣ୍ଡ, ସପ୍ତଜିହ୍ୱା, ସପ୍ତଦ୍ୱୀପ, ସପ୍ତଧାତୁ, ସପ୍ତପାତାଳ, ସପ୍ତପିତା, ସପ୍ତପୁରୀ, ସପ୍ତପୁରୁଷ, ସପ୍ତମାତା, ସପ୍ତମାତୃକା, ସପ୍ତରଥୀ, ସପ୍ତର୍ଷି, ସପ୍ତସମୁଦ୍ର, ସପ୍ତସ୍ୱର୍ଗ, ସପ୍ତସ୍ୱର, ସପ୍ତାଙ୍ଗ, ସପ୍ତାମ୍ବର, ସପ୍ତାଶ୍ୱ, ସପ୍ତାଷ୍ଟର୍ଯ୍ୟ, ସପ୍ତାହ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି କବିତାକୁ ମଧ୍ୟ କବି ସାତଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କବି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଷୟର ଅବତାରଣା କରିଅଛନ୍ତି ।

କବିତାର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କବି ମନ ସମାଜମୁଖୀ ଓ ଲଘୁ ପରିହାସର ସ୍ୱର ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ବେଦନାବୋଧ, ଅସହାୟତା, ସ୍ୱପ୍ନଭଙ୍ଗ ଆଦି ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା କବିପ୍ରାଣ ବ୍ୟସ୍ତ ବିବ୍ରତ ହୋଇଉଠିଛି ଓ ବେଳେବେଳେ ବିଳାପ କରିଉଠିଛି । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଇଂରାଜୀ କବି **T.S. Eliot** ଯେପରି ଆସ୍ଥାନ ଜମାଇ ବସିଛନ୍ତି, ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ କବିତାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ସଂଶୟବୋଧ, ହତାଶା, ନିଃସଙ୍ଗତା, ବିଷାଦବୋଧ ଆଦି ଭାବରାଜି ଦ୍ୱାରା କବି ବହୁ ଭାବରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ । ଏହି କବିତାରେ ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି ହିଁ ନାୟକ; ଯିଏକି ଜୀବନର ତାଡ଼ନାରେ ଅନ୍ଧ ନିୟତି ଓ ସମୟର ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ରୋତରେ ସହାୟହୀନ ଭାବରେ ଗତିକରି ଚାଲିଛି । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ହିଁ ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛିରୂପୀ ମଣିଷର ଅସହାୟତା ଆରମ୍ଭ... ।

"ଫାଙ୍କା ଧୂ ଧୂ କ୍ଷେତର ଦାଢ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ଏକେଲା
ମଣିଷ ଶୁଣେ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଯାଏ ଡେଣା ଫଡ଼୍‌ଫଡ଼୍ କରି

x x x

ବଡ଼ଟିର ହାତରେ ଛଟପଟ କଙ୍କି ।"

ଏଠାରେ କବି ପ୍ରତୀକର ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଏଇ ଫାଙ୍କା ଧୂ ଧୂ କ୍ଷେତରେ ହିଁ ତ ମଣିଷ ଜୀବନର ଅସହାୟତାର ଚିତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟ ବାରି ହୋଇପଡ଼େ । ପିଲାଟିର ହାତରେ ଛଟପଟ ହେଉଥିବା କଙ୍କିରେ ଏହି ଅସହାୟତାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦିଗ ଯେଉଁଠି ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଲାଳସା ସହିତ ଏକ ବୃହତ୍ତର ଶକ୍ତିର ଆନୁଗତ୍ୟ ଏବଂ ଶିକାର ହୋଇ ରହିବାର ଅନୁଭବ ପ୍ରତୀକିତ ହୁଏ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଚେତନା ତଥା ଜୀବନ ପ୍ରତି ସାଙ୍ଘାତିକ ଆକର୍ଷଣ କବିଙ୍କ କବିତାକୁ ବହୁବର୍ଣ୍ଣା କରିଛି । ସମୟ ସଚେତନତା କବିତାକୁ ଅନେକାଂଶରେ କରିଛି ଜୀବନବୋଧକୁ ତୀବ୍ରତର ଓ ମହତ୍ତର । ତାଙ୍କ କବିତାରେ ମାଙ୍କଡ଼ସା ଦୈହିକ କ୍ଷୁଧାର ପ୍ରତୀକ । ସମାଜରେ ସର୍ବଦା ନିରୀହ, ନିଷ୍କପଟ ମଣିଷ ସମୟର ଚକିରେ ପେଶି ହୁଏ । ସର୍ବଦା ଶୋଷିତ, ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୁଏ । ଜୀବନର ବାସ୍ତବତା ତଥା ଜୀବନବୋଧକୁ କବିତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

"ଲାଲ ମାଙ୍କଡ଼ସାର ଅତୃପ୍ତ ଜାଲ ଭିତରକୁ
ନିରୀହ ପୋକଟିକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ହୁଏ ।

x x x

ଶୃଙ୍ଖଳା ସାଇକେଲର କେଁ କଟର ଶବ୍ଦରେ
ବୁଝି ଯିବାକୁ ହୁଏ ବୁଢ଼ା ପିଅନକୁ
ଭଣଜାର ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ନିଶ୍ଚିତ କାରଣ ।"

ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏ ପୃଥିବୀ । ସମୟ ବଡ଼ ବଳବାନ । ଏଠାରେ କାହାରି ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କାଳର ଅଧୀନ । "ପୃଥ୍ୱୀ ବିଭାଣ୍ଡଂ ଗଗନ ପିଧାନଂ ସୂର୍ଯାଗ୍ନିନାରାତ୍ରିଦିବନ୍ଧନେନ ମାସର୍ତ୍ତୁଦର୍ବୀ ପରିଘଟ୍ଟନେନ ଭୂତାନିକାଳ ପଚତିତି ବାର୍ତ୍ତାଃ ।"

ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀ ହେଉଛି ଏକ ହାଣ୍ଡି ସଦୃଶ । ଆକାଶ ଏହାର ଢାଙ୍କୁଣି । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନି, ରାତ୍ରି ଏବଂ ଦିବସ ଇନ୍ଧନ । ମାସ ଏବଂ ଋତୁ ହେଉଛନ୍ତି ଦର୍ବୀ (ଚଟୁ) ଏବଂ ଏହି କାଳ ହେଉଛି ରୋଷେୟା; ଯିଏ ବର୍ଷତମାମ, ଜୀବନ ତମାମ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଚନ କରୁଅଛି । ସମସ୍ତେ କାଳର ଅଧୀନ । କାଳକୁ ଭୁଆଁ ବୁଲେଇବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ କାହାରି ପାଖରେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ନିୟମରେ ବନ୍ଧା । କାରଣ ସମସ୍ତେ ସେହି ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତିର କ୍ରୀଡ଼ନକ । ତେଣୁ ଏଠାରେ ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ, ଫୁଲ ଓ ଭ୍ରମର, ରେଫରୀ ଓ ଖେଳୁଆଡ଼ କେହିବି ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହିପରି ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ସତ୍ୟକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଯାଇ କବି କହିଛନ୍ତି-

"କେହି ଖସିଯାଇ ପାରେନା, ନା ଫୁଲ ନା ଭ୍ରମର
ନା ରେଫରୀ ନା ଖେଳୁଆଡ଼
ନା ମୃତ୍ୟୁ, ନା ଜୀବନ,
ସବୁ କେବଳ ଓହ୍ଲାଇ ଆସନ୍ତି
କୌଣସି ବିଚିତ୍ର ଉପନ୍ୟାସର ସତାବନ ପୃଷ୍ଠାରେ
ଲାଖି ରହି ଯାଇଥିବା ଅଚାନକ ପାଉଁଶଟିକକ
ଯା'ର ନାଁ ସ୍ମୃତି
ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ ପହଁରୁଥାଏ ପବନରେ ।"

ପ୍ରେମ ଚିର ପବିତ୍ର, ଶାଶ୍ୱତ, ଅବିନାଶୀ, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦୀପ୍ତିରେ ଦୀପ୍ତିବନ୍ତ । ଭାରତୀୟ ବାଙ୍ମୟରେ ପ୍ରେମର ଜୟଗାନ ସର୍ବଦା କରାଯାଇଛି । ଯେ ଯାହାକୁ ଭଲପାଏ ତାକୁ ତା'ର ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ଦିଶେ ନାହିଁ । ସିଏ ତ ତା'ର ଦୁର୍ବଳତାକୁ, ଆଳସ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଭଲପାଇ ବସେ । ତାକୁ ଅନ୍ୟ କିଛି ଦେଖା ଯାଏନା ।

ପୃଥିବୀରେ ବଞ୍ଚି ରହିଲେ ଜୀବନରେ ଦୁଃଖକୁ ବାରମ୍ବାର ସାମନା କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ଦୈନ୍ୟକୁ ଆପଣେଇ ନେବାକୁ ହୁଏ, ବିଷାଦକୁ ଜାଣି ଜାଣି ଭୁଲିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଅସହାୟତାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଦୁଃଖକୁ ଆପଣାର କରିବା କବିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଦୌ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତ୍ୱ କୁ ଦୂରେଇ ଦେବାକୁ ହେବ, ବଡ଼ଲୋକ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ, କେଉଁ ଯୁବତୀକୁ ଭଲପାଇବାର ଚିନ୍ତା ବା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟୋମଯାନରେ ବିଦେଶ ଯିବାର କଳ୍ପନା ଦୂରେଇ ଦେଲେ ଜୀବନର ସକଳ ଦୁଃଖ ଅପସରି ଯିବ । ମଣିଷ ତା' ଚତୁଃଦିଗରୁ ଦୁଃଖକୁ ଦୂରେଇ ଦେଲେ ତା' ଦୃଷ୍ଟିରେ ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ଘଟଣା ସତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ ସୁନ୍ଦର ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇଉଠିବ ।

ସମୟ କାହାକୁ କେବେ ଅପେକ୍ଷା କରେନାହିଁ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଜନ୍ମଲାଭ କଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ଆମ ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଆସିଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ କାଳର ବିସ୍ମୃତି ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇ ସାରିଲେଣି । ଦିନ ଆସିବ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ଚାଲିଯିବା ଆରପାରିକି- "ଜାତସ୍ୟ ହି ଧ୍ରୁବଂ ମୃତ୍ୟୁ ।" କବିତାର ଚତୁର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପାଞ୍ଚ ସାତ କୁଣ୍ଢେଇ ବା ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ସବାର ଅନ୍ଧ ଜମିଦାର ଚିତ୍ରରେ ଏହି ଅସହାୟତାର ଅନୁଭୂତି ଆହୁରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ହୋଇଉଠିଛି । ତେଣୁ ନାୟକର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ବା ପରିଣତି ନାହିଁ । ସେ ଅନୁଗୃହୀତ ଏବଂ ତା' ପାଇଁ ପରିଣତିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସାରାଂଶ ।

ପଞ୍ଚମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହାହିଁ କବିତାର ପ୍ରଥମ ସ୍ତର ଯେଉଁଠି ନିରାଶା, କ୍ଷୟ ଓ ସହାୟତାହୀନତା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଛି । ଏହି ସ୍ତରରେ ପୁଣି ନାୟକ ଆଲୋକରେ ବୁଲିବୁଲି ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏଠାରେ ମହୁମାଛି ମଧୁରତା, ଆଲୋକ ଓ ଜୀବନର ପ୍ରତୀକ । 'ମଧୁସୂକ୍ତ'ରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି- "ଓଁ ମଧୁବାତା ଋତାୟତେ ମଧୁକ୍ଷୀରନ୍ତି ସିନ୍ଧବଃ ମାଧ୍ୱୀନଃ ସନ୍ତ୍ୱୋଷଧି ।" ବାଡ଼ରେ ମଧୁ, ସିନ୍ଧୁରେ ମଧୁ,

ଔଷଧରେ ମଧୁ, ଅତ୍ର ତତ୍ର ସର୍ବତ୍ର ମଧୁ ବିଦ୍ୟମାନ । ତେଣୁକରି ସେଦିନ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ଗାଇ ଉଠିଥିଲେ-

"ମଧୁମୟ ସୃଷ୍ଟି ସୁଧାମୟ ସୃଷ୍ଟି
ଏ ସୃଷ୍ଟି ଅମୃତମୟ ହେ
ଜାଗ ନରନାରୀ ଅମୃତ ସନ୍ତତି
ପିଅ ସେ ଅମୃତପୟ ହେ
ପିଇ ସେ ଅମୃତ ଦିବସ ଶର୍ବରୀ
ଗାଅ ଅମୃତର ଜୟ ହେ ।"

ସେହିପରି 'ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି' କବିତାର ମୂଲ୍ୟ ଥିଲା ଦୁଇଟି ଆଖି- ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଓ କବି ଦୃଷ୍ଟି । ଦର୍ପିତ ଏକ ଦ୍ୱିଧାମୁକ୍ତ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଘେନି କବି ସବୁଠି ମହୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । କବିତାରେ କାବ୍ୟନାୟକ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ- ତା'ର ସତ୍ତାକୁ, ବିଚାରବୋଧକୁ । ସୃଷ୍ଟିକୁ ନିଜ ଭିତରେ ଧରି ରଖିବା, ଭଲପାଇବା ଏବଂ ଆପଣାର କରିନେବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସମାଧାନ । ମାଟି, ପାଣି, ପବନ, ଗଛଲତା, ଦେହ, ଆଲୋକ, ଅନ୍ଧକାର, ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ପାପ-ପୁଣ୍ୟ, ହସ-କାନ୍ଦ, ଭଲ-ମନ୍ଦ, ସବୁଠି ସବୁରି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ, ମହନୀୟ ସୃଷ୍ଟିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କବି ସର୍ବତ୍ର ଅମୃତର ସନ୍ଧାନ କରିଛନ୍ତି ଓ ମହୁମାଛିକୁ ସେପରି ସର୍ବତ୍ର ମହୁର ସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇଛନ୍ତି । କବିଙ୍କ ମତରେ ଫୁଲରେ ଯେପରି ମହୁ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି, ସେହିପରି କୁଷ୍ଠରୋଗୀର ଘା'ରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରାଯାଇପାରେ । କୁତ୍ସିତ ଭିତରେ ବି ଭଲପାଇବାର ଉପାଦାନକୁ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଇପାରେ ।

କବିଙ୍କ ମତରେ- "ସବୁଠି ମହୁ, କଟକରେ, କଦମ୍ବରେ, ଖଟରେ, ଖଳାରେ, ଗୁମାନରେ, ଗରୁଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭରେ, ଘଣ୍ଟାରେ, ଘିଅରେ, ଚେରରେ, ଚିନ୍ତାରେ, ଛକରେ, ଛୁରିରେ, ଜାମୁରୋଳରେ, ଜେଲରେ, ଝଡ଼ାପତ୍ରରେ, ଝିଙ୍କାରୀର ଶବ୍ଦରେ, ଟିପ ଚିହ୍ନରେ, ଟାଙ୍ଗର ମାଟିରେ, ଠାରରେ, ଠିକ-ଠ-ବର୍ତ୍ତୁଳ ଚନ୍ଦ୍ରାନନରେ, ଡାଳରେ, ଡମ୍ବରୁରେ, ତାରୁଣ୍ୟରେ, ତନ୍ଦ୍ରାରେ, ଥାଳିରେ, ଧିର ପାଣିରେ, ଦା'ରେ, ଦୋକାନରେ, ଧମକରେ, ଧ୍ୟାନରେ, ନାମରେ, ନିର୍ବାଣରେ, ପଦ୍ମରେ, ପରାଜୟରେ, ଫାଙ୍କା କ୍ଷେତରେ, ଫଳରେ, ବଂଶୀରେ, ବିବାଦରେ, ଭୋର୍‌ରେ, ଭୟରେ, ମେଘରେ, ମନ୍ଦିରରେ, ଯୋନିରେ, ଯାତ୍ରାରେ, ରତିରେ, ରେରେକାରରେ, ଲୋଭରେ, ଲାଭରେ, ବୃହସ୍ପତି ଓ ବେଶ୍ୟା, ଶାନ୍ତି, ଶୋକ, ସବୁଠି, ସମସ୍ତଙ୍କଠି, ମହୁ, ମହୁ, ସୋଦରଠି, ସମୁଦ୍ରଠି, ଷୋଳକଳା ଓ ଷଷ୍ଠୀ ହୋମରେ, ହବନରେ, କ୍ଷତିରେ, କ୍ଷମାରେ ସବୁଠି ମହୁ, ଫୁଲରେ ଓ କୁଷ୍ଠ ରୋଗୀର ଘା'ରେ ।"

"କବିତାରେ ସମୁଦାୟ ୯୩ ଟି ସ୍ଥାନ-କାଳ-ପାତ୍ରରେ ମହୁର ସମ୍ଭାବନା କଥା ସୂଚିତ ହୋଇଛି । ମାନବୀୟ ଏବଂ ଅମାନବୀୟ ଭେଦରେ ଏ ସମଗ୍ର ପରିମଣ୍ଡଳ ଦ୍ୱିବିଧ । କେତେକ ଅମୂର୍ତ୍ତ ଏବଂ କେତେକ ମୂର୍ତ୍ତ । ଉଭୟ ସଜୀବ ନିର୍ଜୀବର ଚିତ୍ରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏ କବିତାର ଭାବବସ୍ତୁ । ଜୀବନ ଏବଂ ଜଗତର ବହୁବିଧ ବିରୋଧୀମୂଳକ ଏବଂ ସମତାମୂଳକ ପରିସ୍ଥିତି ତଥା ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି ସଦୃଶ ସବୁକିଛିକୁ ଆପଣେଇ ନେବାର ଉଦ୍ୟମ ଏ କବିତାରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ । ଯଦି ବୃତ୍ତୀୟ ଧାରାରେ ଆକଳନ କରାଯାଏ, ତେବେ ପ୍ରଥମେ ଆସିବ ଚିନ୍ତା । ଚିନ୍ତାରୁ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଭୟ- ଭୟରୁ ରେରେକାର- ରେରେକାରରୁ ବିବାଦ- ବିବାଦରୁ ଛୁରୀ ଧାରଣ - ଛୁରୀରୁ ହନନ- ହନନରୁ ଜେଲ୍- ଜେଲରୁ ପରାଜୟ- ପରାଜୟରୁ ଶୋକ- ଶୋକରୁ କ୍ଷମା- କ୍ଷମାରୁ ଶାନ୍ତି ।"[୧]

କବିତାର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମହୁମାଛି ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ରହିଛି, ଯେଉଁଠି ମହୁମାଛିକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଇ ତା'ର ସ୍ୱାଭାବିକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ସଚେତନ କରି ଦିଆଯାଇଛି ।

"ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି !
ଉଡୁଥା, ବୁଲୁଥା ବୁଲୁଥା

କିଛି ଦେଖନା, ଦେଖନା, ଦେଖନା
ଯାହା ପାରୁଛୁ ଶୁଣ୍ଢ ପୁରାଇ ଚୋଷିନେ, ଚୋଷିନେ
ହିସାବ ହେବ ପରେ
ତୋ ମୃତ୍ୟୁର ବର୍ଣ୍ଣବୋଧ ବ୍ୟାକରଣ ମାନସାଙ୍କ
ପୁଣି ଶିଶୁ ପୃଥିବୀ ଶିଖୁଥିଲା ବେଳେ ।"

ତାଙ୍କ କବିତାରେ ମାଙ୍କଡ଼ସା, ସାପ ଦୈହିକ କ୍ଷୁଧାର ପ୍ରତୀକ ଓ ମହୁମାଛି ସେହିପରି ଆଧୁନିକ ବ୍ୟସ୍ତ ମଣିଷ ଜୀବନର ପ୍ରତିନିଧି । ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ସେ ନିର୍ବିକାର ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ତାକୁ ଜୀବନର ଗଳିକନ୍ଦିରୁ ସମସ୍ତ ବୈସାଦୃଶ୍ୟ ଓ ବିରୋଧାଭାସ ଭିତରୁ ବଞ୍ଚିବାର ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେବ । ଜୀବନ ପାଇଁ ଏ କାରୁଣ୍ୟର ଶେଷ ନାହିଁ ।

କବିତାରେ କାବ୍ୟନାୟକ ମହୁମାଛି ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇଛି ପ୍ରତି ମଣିଷକୁ ତା'ର ସତ୍ତାକୁ ଓ ବିଚାରବୋଧକୁ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ । ଫୁଲରୁ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ମହୁମାଛି ପାଇଁ ସର୍ବସାଧାରଣ ସାପେକ୍ଷ । ମାତ୍ର କୁଷ୍ଠ ରୋଗୀର ଘା'ରେ ମଧୁ ସନ୍ଧାନ କରିବା କେବଳ କବି ସୌଭାଗ୍ୟଙ୍କ ବିଶ୍ୱମୈତ୍ରୀର ପରିଚୟ । ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବତ୍ର ଆନନ୍ଦର ଚୈତ୍ରଯାତ୍ରା ଖେଳାଇ ଦେବାର ଅଭିନବ ପଦକ୍ଷେପ । ଉଭୟ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନତା (Unchangable-Changing) ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ-ଅପରିବର୍ତ୍ତନତା (Changeable-Unchange) ଚେତନାକୁ ଆଧାର କରି କବି ସମସ୍ତ ପରିସ୍ଥିତି (ଅନୁକୂଳ ବା ପ୍ରତିକୂଳ)ରେ ମଣିଷକୁ ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି ତୁଲ୍ୟ ବିବାଦ, ବୈଷମ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱବିରୋଧୀ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ସମଚିତ୍ତତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଉଛନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କବିତା 'ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି' ଅଭିନବତ୍ୱର ଏକ ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ସ୍ୱରଲିପି ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ମିଶ୍ର, ସୌଭାଗ୍ୟ କୁମାର - ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି, ଟାଇମପାସ ପ୍ରକାଶନ

୨. ଦାସ, ଡ. ରବୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର - ର ଉଲଙ୍ଘିତ ଆଲୋକରେ 'ଅନ୍ଧ ମହୁମାଛି'- ଇସ୍ତାହାର- ଜୁଲାଇ-୨୦୨୧, ପୃଷ୍ଠା- ୫୮

୩. ମହାରଣା, ଡ. ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର - ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ, ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ-୨୦୧୫

●

ଜୟନ୍ତପୁର, ସମ୍ବଲପୁର-୭୬୮୧୧୨
ଦୂରଭାଷ : ୯୯୩୭୭୦୧୪୭୫